

Mgr Janusz Grabiasz
Urząd Miasta Krakowa
Wydział Spraw Społecznych i Zarządzania Kryzysowego
IV rok studiów doktoranckich
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego

WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI NA PRZYKŁADZIE KRAKOWA W LATACH 1995–2004

Streszczenie

Tekst jest próbą syntetycznego przedstawienia działań krakowskiego samorządu w obszarze współpracy z organizacjami pozarządowymi w okresie poprzedzającym wejście w życie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (1995–2004), zarówno w aspekcie historycznym (początki współpracy, kolejne inicjatywy, zmiany w prawie lokalnym), jak i dotyczącym finansowych form współpracy (np. konkursy grantowe) oraz innych, pozafinansowych form (działalność Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych, konsultacje społeczne, działalność szkoleniowa, organizacja imprez integracyjnych).

Summary

NGO's Cooperation and Self Government – Examples from Krakow (1995–2004)

The text is an attempt at synthetic presentation of the actions undertaken by Krakow self government in the area of cooperation with NGO's in the period preceding the implementation of „The public usefulness and voluntary work act” (1995–2004) in the historical aspect (the beginnings, subsequent activities, modifications of local regulations) as well as in the aspect of financial forms of this cooperation (grants) and other non financial forms (The Information Center for NGO's, social consulting, training programs, the organization of integration events).

Wprowadzenie

Jedną z fundamentalnych cech demokracji jest świadome uczestniczenie członków społeczeństwa w życiu publicznym, ich zdolność do aktywnego wpływania na rzeczywistość oraz umiejętność samoorganizacji, która służyć ma rozwiązywaniu bieżących problemów czy zaspokajaniu pojawiających się potrzeb. Dochodzenie do praktycznej i skutecznej „demokracji w działaniu”¹ jest procesem długotrwałym, a diagnozowaniu bieżącej sytuacji mogą służyć różnorodne kryteria; jednym z nich jest poziom uczestnictwa członków społeczności w procesach decydowania i rozwiązywania problemów. Interesującym przykładem działań podejmowanych w wymiarze lokalnym, służących budowaniu i rozwijaniu partycypacji społecznej, może być praktyka współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje społeczne, takie jak stowarzyszenia czy fundacje, działające na rzecz dobra wspólnego to podmioty tworzące podstawę tzw. trzeciego sektora². W odróżnieniu od administracji publicznej i prywatnego biznesu, działalność tego sektora ma z założenia charakter non-profit, a rozwijana jest głównie w zakresie zaspokajania potrzeb szerszych grup społecznych³, jak np.: działalność charytatywna, ochrona zdrowia, integracja i rehabilitacja, oświata, edukacja, kultura, sport czy rekreacja⁴. Ze względu na bogactwo form i obszarów działalności, a także różnorodność tworzących ten sektor podmiotów⁵, możliwe jest zaspokajanie potrzeb społecznych w znaczącym stopniu. Działalność wspierająca (uzupełniająca) aktywność podmiotów publicznych w realizowaniu zadań z zakresu np. pomocy społecznej powinna być rozwijana w oparciu o zasadę pomocniczości⁶ ograniczającą interwencjonizm państwa na rzecz tworzenia

¹ Określenie to nawiązuje do opracowania R. Putnama (*Demokracja w działaniu*, Kraków 1995). Autor podkreśla znaczenie tzw. społecznego kapitału – sieci obywatelskich powiązań, zaufania, tradycji wspólnego działania dla tworzenia i utrwalania demokratycznych praktyk w życiu publicznym.

² Zob.: P. Hübner, *Pojęcia i tradycje samoorganizacji społecznej w Polsce*, [w:] P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor*, Warszawa 2002.

³ Ze względu na cele działalności organizacji pozarządowych M. Winiarski wyróżnia funkcje: zewnętrzną (dotyczącą realizacji celów ogólnospołecznych) i wewnętrzną (związaną z zainteresowaniami czy interesami osób zrzeszonych): M. Winiarski, *Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych w środowisku lokalnym*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, Żak, Warszawa 1995; por. też: K.Z. Sowa, *Elementy socjologicznej teorii zrzeszeń*, Warszawa 1976, s. 20–33.

⁴ Zob.: *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2002*, dok. elektr.: <http://www.badania.ngo.pl>.

⁵ W związku z nazewnictwem dotyczącym podmiotów tworzących tzw. trzeci sektor istnieje pewien problem wynikający z dużej ich różnorodności i sposobów charakteryzowania: organizacje społeczne, niedochodowe (*non-profit*), obywatelskie, pozarządowe (ang.: *non governmental organizations*, NGO's) i inne.

⁶ Zasada pomocniczości (subsydiarności) wywodzi się ze społecznej nauki Kościoła (encyklika *Re-rum novarum* Leona XIII z 1891 r. oraz encyklika *Quadragesimo anno* Piusa XI z 1931 r.): zob.: J. Majka, *Etyka społeczna i polityczna*, seria: Chrześcijańska Myśl Społeczna, t. 4, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1993, s. 51.

warunków sprzyjających rozwijaniu oddolnych, obywatelskich działań samopomocowych. „Kapitałem” organizacji tworzących trzeci sektor jest społeczne zaufanie i akceptacja celów służących rozwiązywaniu często najtrudniejszych problemów na poziomie lokalnym (i ponadlokalnym), działający w nich ludzie i ich zaangażowanie. Dlatego ważną kwestią staje się takie kształtowanie wzajemnych relacji samorządu i organizacji społecznych, aby ten potencjał służył budowaniu i umacnianiu społeczeństwa obywatelskiego, szczególnie w wymiarze lokalnym.

Współpraca — kontekst historyczny

Historia współpracy krakowskiego samorządu z lokalnymi organizacjami pozarządowymi może być interesującą ilustracją procesu przechodzenia kolejnych etapów w budowaniu wzajemnych relacji. W latach dziewięćdziesiątych (także w związku z reformą samorządową) zaszło wiele głębokich zmian w życiu społecznym. Organizujące się władze samorządowe oraz kształtujące się środowisko spontanicznie (i w pewnym okresie lawinowo) powstających organizacji społecznych oraz tych, które istniejąc od wielu lat, dostosowywały formułę działania do nowych warunków, stały przed perspektywą budowania wzajemnych stosunków. Warunki nie były zbyt sprzyjające – otoczenie prawne nie regulowało wielu kwestii wynikających z szybko następujących przemian społeczno-politycznych, brakowało wzorców i tradycji współpracy. W Krakowie symbolicznym wydarzeniem stał się w 1995 r. happening na Rynku Głównym, kiedy to przedstawiciele władz miasta oraz organizacji pozarządowych⁷ wspólnie zburzyli mur z kartonowych pudeł. Proces dochodzenia do wspólnego zorganizowania dużej imprezy był ważnym elementem w kontekście późniejszych prac nad programem współpracy – zainicjowanych przez powołane wówczas Małopolskie Forum Inicjatyw Obywatelskich⁸. Współpraca krakowskiego samorządu z lokalnymi organizacjami pozarządowymi w tym okresie dopiero się rozpoczynała i miała charakter działań doraźnych, dotyczących przede wszystkim sfery opieki społecznej, a także upowszechniania kultury fizycznej oraz przedsięwzięć artystycznych i kulturalnych⁹. Elementem warunkującym powo-

⁷ Odbyło się to podczas Małopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych (FIP), będącego jedną z cyklu imprez w całej Polsce, a przygotowujących pierwsze ogólnopolskie spotkanie środowiska – właśnie FIP w Warszawie, w 1996 roku. Warto przypomnieć, że zespół, który przygotowywał pierwotny projekt (związany z Małopolskim Instytutem Samorządu Terytorialnego i Administracji), realizował następnie szeroki program tworzenia porozumień o współpracy w wielu innych miastach, w ramach międzynarodowego programu DemNet.

⁸ Projekt programu współpracy, oparty na rozwiązaniach z Gdyni, został przekazany zarządowi miasta, następnie powstała grupa robocza środowisk krakowskich organizacji pozarządowych, która prowadziła dalsze negocjacje z władzami.

⁹ Na przykład w roku 1996 samorząd przeznaczył blisko 6 mln zł na dofinansowanie projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe na rzecz mieszkańców w dziedzinach: pomocy społecznej,

dzenie działań zmierzających do uporządkowania i instytucjonalizacji współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi była reprezentowana zarówno przez część ówczesnych władz, jak i część lokalnych liderów środowiska pozarządowego, wola współpracy i świadomość konieczności stworzenia odpowiednich narzędzi prawnych i organizacyjnych.

Początkiem budowania struktur służących porządkowaniu dotychczasowych relacji było powołanie, wyłonionego w drodze konkursu, pełnomocnika prezydenta miasta ds. organizacji pozarządowych (rozpoczął pracę 1 stycznia 1997 r.). Efektem wspólnych prac pełnomocnika i reprezentującej krakowskie organizacje Grupy Roboczej było opracowanie *Pilotażowego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi*, który Zarząd Miasta Krakowa przyjął uchwałą we wrześniu 1997 roku¹⁰. Następująca potem faza realizacji i oceny tego narzędzia zarządzania współpracą przyniosła pewne zmiany w tekście *Pilotażowego programu*, które zapisano w jego nowelizacji, przyjętej uchwałą Zarządu w październiku 1998 roku¹¹. Następnie, po przeprowadzeniu kolejnej edycji konkursu grantowego (1999) oraz w związku ze zmianami we władzach miasta, pełnomocnik prezydenta miasta ds. organizacji pozarządowych został odwołany, a w jego miejsce utworzono (z początkiem 2000 r.) Referat ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, funkcjonujący w ramach Wydziału Spraw Społecznych. Także w tym czasie prowadzono dalsze prace nad nowelizacją programu pilotażowego, które przyniosły w grudniu 1999 roku uchwałę Rady Miasta Krakowa, przyjmującą *Program współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi*¹². W swej zasadniczej treści dokument ten stanowił podstawę regulującą zakres i formy współpracy społecznych partnerów z samorządem aż do 2004 roku, kiedy to w związku z wymogami *Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* Rada Miasta Krakowa przyjęła uchwałą *Roczny program współpracy samorządu miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego*¹³ (14 kwietnia 2004). Stosunkowo częste zmiany i nowelizacje tekstu *Programu współpracy* wynikały z kolejnych, nowych doświadczeń w jego realizacji; nie należy także wykluczać wpływu różnych wizji kreowania polityki społecznej, wynikających ze zmian w miejskich władzach.

sportu, kultury, wychowania, edukacji, wypoczynku dzieci i młodzieży, profilaktyki zdrowia, rehabilitacji osób niepełnosprawnych (dane: Wydział Spraw Społecznych UMK).

¹⁰ Uchwała nr 1028/97 Zarządu Miasta Krakowa z 8 września 1997 r. w sprawie wprowadzenia pilotażowego programu i zasad współpracy między Gminą Kraków i organizacjami pozarządowymi.

¹¹ Uchwała nr 1340/98 Zarządu Miasta Krakowa z 13 października 1998 r. w sprawie zmiany pilotażowego programu i zasad współpracy między Gminą Kraków i organizacjami pozarządowymi oraz przedłużenia okresu działania programu na rok 1999.

¹² Uchwała nr XL/300/99 Rady Miasta Krakowa z 22 grudnia 1999 r. w sprawie przyjęcia *Programu współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi*.

¹³ Uchwała Nr XLIV/404/04 Rady Miasta Krakowa z 14 kwietnia 2004 r. w sprawie przyjęcia *Rocznego programu współpracy samorządu miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego*.

Realizując *Program współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi*, prezydent miasta ogłaszał corocznie dwie edycje konkursu grantowego adresowanego do organizacji działających na terenie Krakowa na rzecz jego mieszkańców. Równocześnie poszczególne dzielnice mogły także, zapewniając środki budżetowe, ogłaszać dzielnicowe konkursy grantowe. Takie rozwiązanie umożliwiało podejmowanie decyzji na możliwie najniższym szczeblu, najbliżej problemów i potrzeb: lokalne społeczności, najlepiej znając swoje potrzeby, a także potencjał i profil działających na ich terenie organizacji, mogły efektywniej gospodarować pieniędzmi. Obok procedury konkursowej w *Programie* przewidziano również kontraktowanie przez miasto usług (w trybie zamówienia publicznego); dotyczyło to głównie działań i usług świadczonych na rzecz środowisk zagrożonych wykluczeniem (bezdolnych, narkomanów). Corocznie, po zakończeniu kolejnej edycji konkursu grantowego, prezydent przedstawiał Radzie Miasta raport z realizacji programu współpracy w danym roku: zawierał on zarówno informacje o wysokości i formach wydatkowania środków finansowych, liczbie beneficjentów, jak i pozafinansowych formach wsparcia udzielanego organizacjom pozarządowym¹⁴.

Jednostką odpowiedzialną za koordynowanie współpracy samorządu (urzędu miasta) z organizacjami pozarządowymi był Wydział Spraw Społecznych; stosownie do swoich kompetencji współpracę prowadziły również inne wydziały urzędu (np.: kultury, edukacji, strategii i rozwoju miasta, gospodarki komunalnej i ochrony środowiska), a także Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej – jednostka pomocnicza¹⁵.

Finansowe wspieranie organizacji

Podstawową formą finansowego wspierania działalności organizacji pozarządowych w Krakowie jest udzielanie dotacji projektom zgłaszanym do konkursów; występuje również zlecanie organizacjom zadań publicznych (zakup usług).

W związku z kolejnymi edycjami konkursu grantowego zarząd miasta, a później prezydent, określał jako priorytetowe obszary współpracy, w których ramach samorząd był zainteresowany współfinansowaniem projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe. Przykładowo, w roku 1999 były to następujące obszary: 1) pomoc społeczna; 2) integracja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych; 3) profilaktyka i ochrona zdrowia; 4) wychowanie i opieka nad dziećmi i młodzieżą; 5) bezpieczeństwo i przeciwdziałanie patologiom społecznym; 6) profilaktyka, rehabilitacja i terapia uzależnień; 7) organizacja wypoczynku zimowego i letniego dzieci i młodzieży; 8) organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych dla dzieci i młodzieży; 9) upowszechnianie kultury fizycznej;

¹⁴ Analiza tych dokumentów wymaga osobnego opracowania.

¹⁵ Niniejsza analiza dotyczy zakresu działań realizowanych przez Wydział Spraw Społecznych.

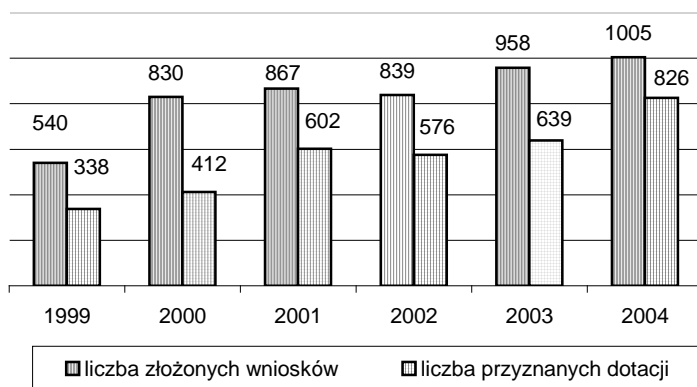
10) kultura; 11) turystyka; 12) inicjatywy z zakresu ochrony środowiska; 13) wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych; 14) zapobieganie bezrobociu.

W kolejnych latach zakres współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi nie był zasadniczo zmieniany; poszerzano go na przykład o obszary związane z lokalnymi, dzielnicowymi inicjatywami kulturalnymi czy ochroną praw konsumenta. W konkursie grantowym najczęściej projektów składano w obszarach: pomocy społecznej (wraz z integracją i rehabilitacją osób niepełnosprawnych), kultury fizycznej i sportu, organizacji wypoczynku dzieci i młodzieży, profilaktyki i rehabilitacji uzależnień.

Decyzję o przyznaniu dotacji w formie grantu podejmował prezydent miasta (wcześniej zarząd) na podstawie listy rankingowej projektów, opracowanej przez Komisję Konsultacyjną Konkursu Grantowego. Skład tego ciała określał *Program współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi*; zgodnie z nim członkami powoływanych corocznie komisji byli radni miejscy, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz urzędnicy. Liczba członków komisji wahała się od początku organizowania konkursów grantowych od 9 do 15 osób. Początkowo obowiązywała zasada proporcjonalności: trzech/pięciu radnych, trzech/pięciu przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz taka sama liczba urzędników (wskazanych przez zarząd miasta). Później nastąpiło zwiększenie reprezentacji samorządu¹⁶ – w komisji zasiadało pięciu radnych obok trzech reprezentantów organizacji pozarządowych, ograniczono role urzędników (prawo do dwóch głosów), by później, w *Programie* z 2004 roku¹⁷, powrócić do liczby radnych odpowiadającej liczbie reprezentantów środowiska pozarządowego i urzędników. Skład komisji zatwierdzał prezydent spośród radnych miejskich wskazanych przez przewodniczącego Rady Miasta, przedstawicieli krakowskich organizacji pozarządowych, legitymujących się udokumentowanym poparciem innych organizacji (liczba wymaganych rekomendacji wynosiła początkowo 40, później 25, 15, obecnie 5) oraz urzędników – pracowników merytorycznych z zakresu ocenianych obszarów. Komisja, opracowując listę rankingową projektów, proponowała wysokości dotacji, ostateczną decyzję o przyznaniu środków podejmował w swej uchwale zarząd miasta (później prezydent w zarządzeniu). Środki finansowe, których nie wykorzystano w pierwszym etapie konkursu, zwiększały pulę przeznaczoną na drugi etap (obejmował on projekty dotyczące wakacyjnego wypoczynku dzieci i młodzieży oraz realizowane w drugim półroczu danego roku).

¹⁶ *Program współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi* (przyjęty uchwałą nr XL/300/99 Rady Miasta Krakowa z 22 grudnia 1999 r.).

¹⁷ *Roczny program współpracy samorządu Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego* (przyjęty uchwałą nr XLIV/404/04 Rady Miasta Krakowa z 14 kwietnia 2004 r.).

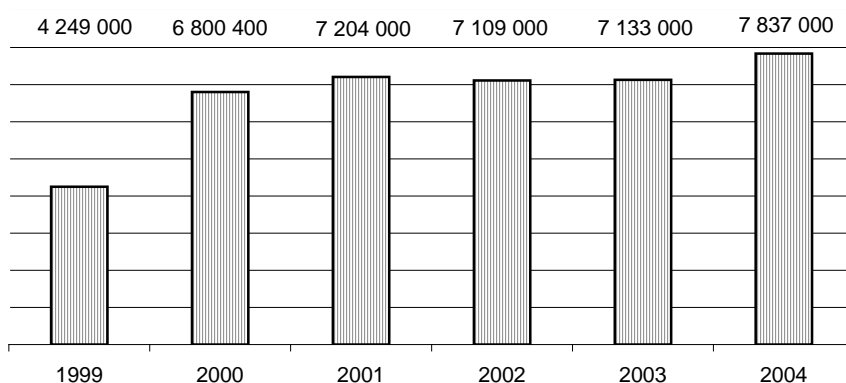
Rysunek 1. Liczba składanych wniosków grantowych i przyznanych dotacji w latach 1999–2004, w ramach konkursu grantowego obsługiwanego przez Wydział Spraw Społecznych UMK

Źródło: dane Wydziału Spraw Społecznych UMK

Pierwsze, pilotażowe edycje konkursu grantowego (w latach 1998 i 1999) przyniosły pozytywne doświadczenia: ewaluacja realizacji programu wykazała efektywne wykorzystanie środków przekazanych organizacjom pozarządowym – w odniesieniu do jakości usług świadczonych przez organizacje oraz wskaźników ilościowych (liczba beneficjentów bezpośrednich i pośrednich). Było to podstawą zwiększenia (o 60%) puli przeznaczonej na granty w następnym roku; również organizacje pozarządowe, zachęcane realizacją pilotażowego programu, złożyły w 2000 r. o 54% więcej wniosków grantowych. Nie nastąpiło jednak proste przełożenie tych wielkości na liczbę projektów objętych dotacją w 2000 r.: dofinansowanie otrzymało 49,6% projektów zgłoszonych do konkursu (w 1999 r. wskaźnik ten wynosił 62,6%). Można to tłumaczyć stosunkowo dużą liczbą słabo przygotowanych projektów, które nie otrzymały wystarczająco wysokiej oceny. Takie zjawisko było dla procedury konkursowej korzystne, ponieważ ze względu na dużą konkurencję promowało najlepiej (najefektywniej) działające podmioty, zapewniając im równocześnie możliwie wysoki poziom dofinansowania ich projektów. W kolejnych latach, jak wynika z danych (rys. 1), odsetek projektów, które otrzymały dofinansowanie, wzrastał (w 2004 r. do 82,2%), przy równoczesnym ciągłym wzroście liczby zgłaszanych do konkursu projektów oraz znacznie wolniejszym tempie zwiększania puli środków finansowych przeznaczanych corocznie na konkurs grantowy. Proces ten musiał w konsekwencji doprowadzić do rozdrobnienia dotacji: otrzymywało je więcej projektów, lecz – niestety – w znacznie mniejszym stopniu zaspokajały one zgłaszane przez organizacje potrzeby finansowe¹⁸. Maksymalne dofinansowanie

¹⁸ Paradoksalnie, dotacje przyznawane w nieadekwatnej wysokości mogą szkodzić, a nie pomagać w rozwijaniu aktywności organizacji; przekroczenie granicznego, dolnego pułapu dofinansowania powoduje, że projekt traci sens; sytuacja taka może również powodować inne negatywne zjawiska.

realizacji projektów zgłoszonych do konkursu grantowego nie mogło przekraczać 75% kosztów całości przedsięwzięcia, więc organizacje były zobowiązane do wykazania się własnym wkładem finansowym na poziomie co najmniej 25%. Z uwagi na zjawisko rozdrabniania dotacji obniżył się średni poziom dofinansowania projektów, co wiele organizacji postawiło w trudnej sytuacji, zmuszając je do znalezienia w krótkim czasie dodatkowych źródeł finansowania, a to nie wszystkim się udawało (podmioty te często rezygnowały z realizacji swych zamierzeń). Sytuacja taka mogła również negatywnie wpływać na jakość realizacji projektów.

Rysunek 2. Wysokość środków finansowych (w zł) przeznaczanych przez Wydział Spraw Społecznych UMK na konkurs grantowy w latach 1999–2004

Źródło: dane Wydziału Spraw Społecznych UMK

Średni udział procentowy środków przeznaczanych na dotacje dla organizacji pozarządowych w budżecie Krakowa wynosi rocznie 0,6–0,7%¹⁹. Można przypuszczać, że przy jeszcze efektywniej działających procedurach finansowania i monitorowania programu współpracy jego zwiększenie przyczyni się do rozszerzenia oferty usług świadczonych na rzecz mieszkańców przez organizacje pozarządowe, przy równoczesnym podniesienia ich jakości.

¹⁹ Wskaźnik ten dla małopolskich samorządów wynosi 1,13% (dane na podstawie badań przeprowadzonych w październiku 2004 r.).

Pozafinansowe formy wspierania organizacji pozarządowych

Zasadnicza część zawartych w *Programie* procedur regulujących współpracę samorządu z organizacjami pozarządowymi dotyczy kwestii finansowych, należy jednak zwrócić uwagę na znaczenie innych, pozafinansowych form wspierania, które wymieniane są w *Programie* od początku jego funkcjonowania. *Pilotażowy program* określał je następująco:

„pomoc w uzyskaniu lokalu na preferencyjnych warunkach, współpraca w gromadzeniu środków z innych źródeł, pomoc w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych, wzmocnienie instytucjonalne organizacji przez konsultacje i szkolenia”²⁰.

Kolejny *Program współpracy*, obowiązujący od 1999 do 2004 roku, przewidywał następujące działania²¹:

- „1) wzmocnienie instytucjonalne organizacji (konsultacje, szkolenia, konferencje),
- 2) udzielanie informacji o istnieniu innych źródeł finansowych, zwłaszcza z sektora prywatnego, funduszy celowych, fundacji prywatnych, środków unijnych,
- 3) udzielanie rekomendacji organizacjom współpracującym z Miastem, które ubiegają się o dofinansowanie z innych źródeł (spoza budżetu Miasta),
- 4) pomoc w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych,
- 5) udostępnianie informacji zawartych w bazie danych Wydziału Koordynującego (nie naruszające ustawy o ochronie danych osobowych),
- 6) zachęcanie przedsiębiorców prywatnych do sponsorowania najlepszych projektów organizacji pozarządowych, także w formie organizowanego corocznie konkursu o tytuł Filantropa Krakowa”.

Należy jednak zauważyć, że po pierwszym okresie współpracy, opartej na *Pilotażowym programie*, nastąpił okres, kiedy formy finansowego wspierania organizacji pozarządowych zdawały się dominować nad formami innego, pozafinansowego wspierania organizacji. W późniejszych latach podjęto jednak działania zmierzające do zrównoważenia obu form wspierania organizacji: obok regularnie organizowanych szkoleń, związanych z praktycznymi aspektami udziału w kolejnych edycjach konkursu grantowego, organizowane są liczne szkolenia, dotyczące na przykład uczestnictwa w programach unijnych, wprowadzania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Internetowe Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych (www.krakow.pl/samorzad/organizacje), zawierające na przykład stale aktualizowane informacje na temat konkursów i ich wyników, czy Bank Informacji o Krakowskich

²⁰ Pkt 3 uchwały nr 1340/98 Zarządu Miasta Krakowa z 13 października 1998 r. w sprawie zmiany pilotażowego programu i zasad współpracy między Gminą Kraków i organizacjami pozarządowymi oraz przedłużenia okresu działania programu na rok 1999.

²¹ W § 28 programu: „Inne formy współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi”.

Organizacjach Pozarządowych²² gromadzący dane o aktywnych organizacjach, w celu promowania ich działalności, a także informuje o ofertach i propozycjach współpracy adresowanych do organizacji pozarządowych. Prowadzone były także konsultacje społeczne: w związku z pojawiającymi się ze strony organizacji sugestiami dotyczącymi usprawnienia współpracy (np. praktycznych kwestii związanych z rozliczaniem projektów, wprowadzenia możliwości ograniczania zakresu rzeczowego projektu proporcjonalnie do przyznanej dotacji), siedmio-osobowy Zespół Konsultacyjny reprezentujący krakowskie organizacje pozarządowe²³ uczestniczył wspólnie z urzędnikami w pracach nad nowelizacją *Programu*. Działaniem mającym na celu promowanie lokalnej filantropii i zachęcanie przedsiębiorców do sponsorowania najlepszych przedsięwzięć realizowanych przez organizacje pozarządowe jest ogłaszanie corocznego konkursu o tytuł Filantropa Krakowa, przyznawanego w dwóch kategoriach: za największy wkład finansowy i najciekawszą formę działań filantropijnych. Kolejnym z działań służących promowaniu i integrowaniu krakowskich organizacji pozarządowych jest organizowanie przez Wydział Spraw Społecznych UMK corocznych imprez plenerowych pod nazwą Dzień Organizacji Pozarządowych: dają one możliwość zaprezentowania działalności i sukcesów organizacji²⁴. Obecnie planowane są działania dotyczące budowy infrastruktury wspierającej działalność organizacji i inicjatyw obywatelskich w postaci miejskiego ośrodka wspierania inicjatyw społecznych.

Podsumowanie

Dzięki aktywności organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego²⁵, działania gminy miejskiej Kraków są uzupełniane w wielu obszarach: pomocy społecznej, integracji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, profilaktyki i ochrony zdrowia, profilaktyki i rehabilitacji uzależnień, wychowania i opieki nad dziećmi i młodzieżą, bezpieczeństwa i przeciwdziałania patologiom społecznym, organizacji wypoczynku zimowego i letniego dzieci i młodzieży, imprez sportowo-rekreacyjnych dla dzieci i młodzieży, upowszechniania kultury fizycznej, kultury, turystyki, ochrony środowiska. Obok dofinansowania realizacji projektów w ramach konkursów grantowych (ofert) gmina także kontraktuje usługi, np.: prowadzenie noclegowni, przytulisk oraz przychodni lekarskiej dla bezdomnych, punktów pomocy

²² Aktualnie w Banku prezentuje się 255 organizacji, natomiast w ewidencji prowadzonej przez Urząd Miasta Krakowa znajduje się 1698 stowarzyszeń i związków stowarzyszeń (z osobowością prawną) – stan z października 2004 r.

²³ Zespół został wyłoniony, z inicjatywy urzędu, przez organizacje pozarządowe w maju 2003 r. w czasie dwóch spotkań, na które zaproszono wszystkie krakowskie organizacje pozarządowe.

²⁴ Imprezy te odbyły się na krakowskich Błoniach 11 października 2003 r. i 18 września 2004 r.

²⁵ Na przykład zgromadzenia zakonne pracujące na rzecz bezdomnych.

doraźnej dla najbardziej potrzebujących czy prowadzenie noclegowni dla narkomanów²⁶.

Potencjał podmiotów reprezentujących trzeci sektor jest wartością nie do przecenienia, szczególnie w zakresie problemów i wyzwań, jakie współcześnie napotykają społeczności lokalne. W kontekście rozwijania partycypacji społecznej konieczne wydaje się – ze strony samorządu – doskonalenie narzędzi i procedur służących finansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe oraz rozwijanie innych form wspierania tych podmiotów (środowiska nadal stosunkowo słabo reprezentowanego i rozproszonego).

Działania na rzecz wspierania lokalnych organizacji pozarządowych podejmowane przez krakowski samorząd w ciągu ostatnich lat można z kilku względów ocenić pozytywnie: stosunkowo wcześniej rozpoczęto zinstytucjonalizowaną współpracę (*Program Współpracy Miasta Krakowa z Organizacjami Pozarządowymi* został przyjęty sześć lat przed wprowadzeniem takiego wymogu przez ustawę²⁷), dzięki pewnej tradycji wspólnych doświadczeń obie strony mogły lepiej się poznać, co ma wpływ na ich wzajemne relacje. Należy podkreślić, że stanem pożądanym jest w pełni partnerska współpraca autonomicznych, odpowiednio reprezentowanych, świadomych swego statusu i związanych z nim praw i obowiązków stron – zarówno samorząd, jak i organizacje pozarządowe we wzajemnych relacjach nie znajdują się jeszcze na tym etapie. Rozwijaniu współpracy sprzyjają na pewno praktyczne wyzwania, jakie niesie członkostwo w Unii Europejskiej, a także wdrażanie *Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*. Wejście w życie tej ustawy, określającej status organizacji pozarządowych, zasady i formy współpracy z samorządem oraz wiele innych kwestii, stanowi znaczącą cezurę w procesie budowania wzajemnych relacji administracji publicznej i organizacji obywatelskich, które zyskały szansę stania się (być może już wkrótce) faktycznym, suwerennym partnerem samorządów w działaniach podejmowanych na rzecz wspólnego dobra.

Literatura

- Baster J., *Otoczenie trzeciego sektora*, [w:] P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor*, IFiS PAN, Warszawa 2002.
- Hübner P., *Pojęcia i tradycje samoorganizacji społecznej w Polsce*, [w:] P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor*, IFiS PAN, Warszawa 2002.
- Izdebski H., *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, MGPIPS, Warszawa 2003.
- Leś E., *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, DW Elipsa, Warszawa 2000.

²⁶ Kontraktowanie usług tego typu rozpoczęto w 2001 r., zawierając z organizacjami pozarządowymi wieloletnie (trzyletnie) umowy; np. w 2003 r. realizowano 13 takich projektów.

²⁷ Art. 5 ust. 3 ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873).

- Majka J., *Etyka społeczna i polityczna*, seria: Chrześcijańska Myśl Społeczna, t. 4, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1993.
- Marciniak P., *Ostrożne partnerstwo. Monitoring relacji między samorządem wojewódzkim a organizacjami pozarządowymi (wstępne wyniki badań)*, [w:] P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor*, IFiS PAN, Warszawa 2002.
- Putnam R., *Demokracja w działaniu*, Znak, Kraków 1995.
- Sowa K.Z., *Wstęp do socjologicznej teorii zrzeszeń*, PWN, Warszawa 1988.
- Winiarski M., *Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych w środowisku lokalnym*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, Żak, Warszawa 1995.
- Uchwały Rady Miasta Krakowa:
- Uchwała nr XL/300/99 Rady Miasta Krakowa z 22 grudnia 1999 r. w sprawie przyjęcia *Programu Współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi*.
 - Uchwała nr XLIV/404/04 Rady Miasta Krakowa z 14 kwietnia 2004 r. w sprawie przyjęcia *Rocznego programu współpracy samorządu miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego*.
- Uchwały Zarządu Miasta Krakowa:
- Uchwała nr 1028/97 Zarządu Miasta Krakowa z 8 września 1997 r. w sprawie wprowadzenia pilotażowego programu i zasad współpracy między Gminą Kraków i organizacjami pozarządowymi.
 - Uchwała nr 1340/98 Zarządu Miasta Krakowa z 13 października 1998 r. w sprawie zmiany pilotażowego programu i zasad współpracy między Gminą Kraków i organizacjami pozarządowymi oraz przedłużenia okresu działania programu na rok 1999.
- Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873).
- Sprawozdania z realizacji *Programu współpracy Miasta Krakowa z organizacjami pozarządowymi* z lat 1999–2003.